

célból, milyen emberré akarjuk formálni a gyermeket a társadalom számára? A módszer, a fegyelem és a célok összefonódnak a fejlődésre képes, öntudatos társas lény, az ember formálásának művészi, szép munkájában!

A tárgyalt könyvnek több *függeléke* is van. „Útmutató” részében gyakorlati tanácsokat ad a pedagógusjelölteknek iskolai munkájukhoz, későbbi óráikra való felkészülésükhöz, óravázlataik elkészítéséhez, majd a tanítással kapcsolatos összes pedagógiai tudnivalókat kérdésvázlat- és vezérszószerűen felsorolja, hogy ki lehessen dolgozni a fő tételeket, végül iskolaszervezési anyagokat is nyújt. — Ugyancsak hasznos a két segédtablázat a könyv legvégén: a könyv szövegében csillaggal megjelölt legfontosabb de talán mégis kevésbé ismert és értett pedagógiai fogalmak, idegen szakkifejezések lexikonszerű betűrendes felsorolása és magyarázata, valamint a másik: az egész anyag mintegy 20 oldalas, vázlatyszerű ismétlő összefoglalása, rövid életrajzokkal, a könyv tartalomjegyzékének mintegy bővített, de tömör anyaga, a tárgyalás sorrendjében és tagolásában, vizsgatétel-jelleggel, a felkészülés elősegítésére.

Az egész műről, bemutatása és ismertetése után, azt a sommás értékelést mondhatjuk, hogy mint tankönyv túlságosan is magas szintű, igényes, maximalista, még a filozófiailag iskolázottabb francia pedagógus-jelöltek számára is. Ugyanakkor mint könyv elismerést érdemel, éppen igen bő anyaga, színes és olvasmányos stílusa, franciás világosságú, értelmes logikájú, érthető és nem tolvajnyelvbe burkolózó nyelve, vitázó, tételeket felállító, minden oldalról kiemelező, bíráló és rostáló módszere miatt. — Mint a szerzők utalnak is rá: a sok idézet részletes forrását, lelőhelyét a lapok alján azonnal feltüntetik, hogy így könnyebb legyen a tárgyalt kérdés és a vonatkozó magyarázó idézet azonnali közös felhasználása, egybevetése. Hasznos az a nyomdatechnikai megoldás is, hogy az idézeteket kurzív szedés mutatja. Az idézethalmaz már-már az eredetiség rovására is megy. Mindamellett a szerzők önálló elképzelései megmutatkoznak a feldolgozás módjában, amelynek során lelkes, rokonszenves pedagógus-írókat ismerhettünk meg.

HODINKA LÁSZLÓ

A SZOMBATHELYI NAGY LAJOS GIMNÁZIUM JUBILEUMI ÉVKÖNYVE

Az intézet 200 éves alapítási évfordulója alkalmából.

Szerkesztette Kővári Ferenc.

Szombathely, 1972. Kiadta a Vas megyei Tanács VB művelődési osztálya. 163 o.

Messze kimagaslik a szerkesztőségünkbe küldött középiskolai értesítők, évkönyvek közül a szombathelyi Nagy Lajos Gimnázium jubileumi kötete, amely az intézet 200 éves alapítási évfordulója alkalmából 1972 szeptemberében jelent meg, Kővári Ferenc igazgató szerkesztésében.

Az egy-egy tanév eseményeit megőrkítő „értesítők” is fontos szerepet töltenek be: összefoglaló képet adnak egy iskola belső életéről a kortársak számára, s forrásanyagot szolgáltatnak a jövő neveléstörténezeinek. A terjedelmes szombathelyi kötet azonban jóval több ennél: alapos és széleskörű kutatómunka alapján jó módszerrel megoldott kitűnő művelődéstörténeti feldolgozás, amely részletes képet ad az iskola két évszázadának életéről. Nemcsak „értesítő” tehát, hanem történeti és pedagógiai vonatkozásban egyaránt tudományos értékű szakmunka.

Miért töltenek be olyan fontos szerepet a magyar neveléstörténeti kutatásban az ilyen kitűnően megírt iskolamonográfiák? Egyrészt azért, mert a régebbi és újabb korszak-összefoglalások általános megállapításai, kikövetkeztetett törvényszerűség-megfogalmazásai, folyamatleírásai az azóta megjelent helyi iskolatörténetekben újabb és újabb deduktív bizonyítékot vagy cáfolatot kapnak, különféle előjelű „visszajelentésekben” erősítik meg a nagy összefoglalások konkluzióit, vagy készítetik azokat újragondolásra. Másrészt pedig éppen ezek a helyi iskolamonográfiák készítik elő az újabb összefoglaló korszak-szintéziseket, s az ilyen jól sikerült kötetek, mint ez a szombathelyi, elősegítik, hogy az ezután megírandó általános összefoglalások teljesebbek, jobbak, jobb megalapozásúak lehessenek.

Szombathelyi kötetünk szerkezetileg arányosan megkomponált. Terjedelmes tanulmány foglalkozik az *iskola átfogó történetével* (Kővári Ferenc: *Iskolánk 200 éve*, 5—46. o.), majd *történeli hosszmetsetek* következnek (Heigl István: *A természettudományok oktatásának elvi kérdései, iskolai hagyományai*, 46—55. o.; Hargitai Sándor: *A fizikatanítás 200 éves útja iskolánkban*, 56—69. o.; Farkas Cellért: *A fizikai szertár fejlesztésének története, s szertárunk mai állománya*, 70—80. o.; Gróf Edit-Kokoly Miklós: *Az ifjúság tanórán kívüli önképzésének szervezetei a 200*

év alatt, 81—105. o.; BÁN József: Az oktatásügy polgári virágkorának nagy egyéniségei iskolánkban, 106—111. o.; Iskolánk pedagógusai a 200 év alatt, 112—114. o.), végül a *Jelen képe* (Iskolánk mai életéből, 115—143. o., e fejezetet MOLNÁR Ferenc, DALLOS Gyula, PÓSFAI József, DUKAY Ferencé, DANCs János, SZABÓ József írta; a tanulók osztályzatai). A kötetet gazdag, 35 oldalnyi képanyag zárja.

KÖVÁRI Ferenc kiváló tanulmánya alapján előttünk áll az iskola kétszáz éves történetének részletes képe: a szerző alaposan átkutatta az elsődleges forrásokat, levéltári iratokat, az idevonatkozó szakirodalmat, s a hatalmas — jórésben új — adatmennyiség igen értő és gondos kritikai feldolgozása alapján az intézményt *mint élő, eleven organizmust* mutatja be. A való élet lüktető vibrálását éreztem már a tanulmány első oldalainak olvastán, ahol a szerző finom elemzéssel tisztázza az iskola megindulásának körülményeit: amikor Mária Terézia 1772. július 1-én aláírta a szombathelyi gimnázium alapítólevelét, ezzel nem saját, hanem a *helybeliek nagylelkű áldozatos, kultúrateremtő gesztusát* szentesítette: a városi tanácsét, amely vállalta a tanárok, fizetését, a győri püspökét és helynökét, akik kötelezték magukat az iskola felépítésére és a megszervezés lebonyolítására, valamint a ferencrendiekét, akik a tanulók oktatását-nevelését itt elkezdték. S az állandó fejlődés, továbbalakulás, a visszahúzó erőkkkel és a maradisággal folytatott harc, időnként egy-egy nyugalmasabb időszak *színes, árnyalt képe* bontakozik ki később a premontriek vezetése alatt álló iskola történetéből (1808—1948) éppen úgy, mint az államostított gimnázium ugyancsak mozgalmas negyedszázadának életéből.

Mind KÖVÁRI Ferenc tanulmánya, mind pedig az egyes tantárgyak történeti hosszsmetszetei elgondolkodtatják az olvasót: milyen jelentős művelődéstörténeti szerepet töltek be — maig érződő hatással — ezek a kiváló gimnáziumok egy-egy tájegység kulturális életében! Sajnos, éppen alapvető feladatuk teljesítéséről nem áll rendelkezésünkre írásos dokumentum, éppen ez nem tárható fel a történettudomány eszközeivel: hogy hány rendes, tisztességes, dolgos embert neveltek, akik nélkül más lett volna e tájegység élete, s amely nevelés nélkül más lett volna ezeknek az embereknek az egyéni élete, sorsa is.

Ha a nevelőmunkáról nem is, de e gimnáziumok oktatásáról sok adat tanuskodik, a szombathelyiéről is. A kötet tanulmányait olvasva, a mából visszatekintve, meglepő volt számomra: egyes korszakokban milyen *nyitott, friss szellemű* volt itt az oktatás, mennyire a *tevékenységre sarkalló* volt itt az iskola belső-külső élete, egész légköre, atmoszférája. Csak néhány pillanatképet szeretnék ennek bizonyítására felvillantani az évkönyv gazdag anyagából.

Nyitott, friss szellemű, tevékeny tanárok sokasága tanította az ifjúságot ebben az iskolában. SZEKÉR Joakim nyilván ROUSSEAU hatására írta meg a 18. század végén az egyik első ifjúsági művet, a „Magyar Robinson” című kalandregényt; SZÉF János 1794-ből való munkája első hazai esztétikai szakirodalomban („Aesthetica avagy a jó ízelemek a szépség filozófiájából fejtegetett tudománya”), KULCSÁR István 1794-ben MIKES Kelemen törökországi leveleit jelentette meg elsőként nyomtatásban, KRESZNERICS Ferencnek muzeális numizmatikai gyűjteménye volt, s emellett magyar nyelvtankönyvet írt diákjai számára 1790-ben.

Vagy egy másik korszak: KUNC Adolf 1878-ban telefon-összeköttetést létesít Szombathely és Herény között; feldolgozza a város és környéke történetét, földrajzát, növényvilágát, természeti viszonyait; 1880-ban a kiváló helyi fizikatanárok munkásságának elismeréséül itt tartják a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlését, s ekkor — országos esemény! — KUNC Adolf és két tanártársa megismétli a FOUCAULT-féle ingakísérletet a székesegyház kupolájában. A 19—20. század fordulója körüli évtizedekben EDELMANN Sebő, aki tagja volt a bécsi és a berlini elektrotechnikai társulatnak is, gőzkazánokkal és akkumulátorokkal kísérletezett, az elektromos vasutakról és a fényképészetéről értekezett. A szombathelyi római leletek kutatását LIPP Vilmos kezdte meg a múlt század utolsó évtizedeiben, ő alapította meg a régiségtárat, a Nyugat-Dunántúl műemlékeinek első átpásztázása, a helyi múzeumügy megindítása az ő érdeme. KÁRPÁTI Kelemen mint múzeumigazgató nemcsak a régészeti anyagot gyűjtötte, a néprajzi gyűjtemény megalapozása századunk első évtizedeiben az ő nevéhez fűződik, amellel megírta a város újabb történetét, kiadta Horatius-fordításait, s ő volt a Városszépítő Egylet vezetője, irányítója, lelke.

Egy másik vetület: STEINER Miklós az 1903/1904-i évkönyvben („A fizikai oktatás középiskoláinkban”) határozottan állást foglal a kísérletező fizikaoktatás mellett, amely felkelti az érdeklődő ifjú kíváncsiságát, mert a fizikaórán nem a kész dolog áll előtte, hanem „a jelenséget lefolyásában szemléli”. 1906—1908 között itt tanított fizikát mint világi tanár NOVOBÁTZKY Károly, a későbbi Kossuth-díjas fizikus. MOLNÁR Szaniszló az 1912/1913-i évkönyvben „A fizikai gyakorlatok szervezése intézetünkben” címmel számol be: „A módszer, mellyel a cél elérésére törekszünk, a tudományos kutatás módszerével azonos, tehát megfigyelésen és különösen kísérleteken alapszik. Kísérletezünk, hogy a természet legegyszerűbb alapjelenségeit megismerjük, hogy az alapfogalmakat bevezethessük és ezek belső tartalmát megvilágítsuk . . . hogy a kapott kísérleti eredményekből a természeti törvényt kiolvashassuk.” SIMONFFY Jenő 1932/33-ban „Az atomelmélet fejlődése”, 1934/35-ben „A rádió fizikai alapjai” címen írt tanulmányt, 1937/38-ban a film fizikájával foglalkozott az évkönyvben, mai méltatók szerint a legkorszerűbb módon.

Az 1930-as években a tanulók különféle típusú rádió- és filmkészítésének mozgalmas műhelye volt az intézet fizikaszertára.

Ismét visszaugorva az időben: 1823-ban alakult meg az iskolai Magyar Társaság BIRNITZ Lajos, a jeles nyelvtudományi író vezetésével: „Indító okunk ezen társaságra Hazánk buzgó szeretete, tárgyunk honni nyelvünk, foglalatosságunk ennek helyes leírása és általa gondolatainknak módos, de egyenes kifejezése, czélunk a nyelvben való tökéletesedés . . .” Sokszínű, változatos tevékenységet fejtett ki ez a társaság a nyelvmuvelés terén, tagjai behatóan foglalkoztak a korabeli irodalmi alkotásokkal, történeti, honismereti, politikai, gazdasági, természettudományos tanulmányokat készítettek, idegen nyelvű műveket fordítottak magyarra, és sok-sok változatos formájú és tartalmú verset írtak, amelyeket a reformkori eszmék szelleme tüzesített át.

A szabadságharc alatt a nemzetőrség laktanyája az iskola, számos tanár vesz részt a toborzásban, a kiképzésben, s közülük többen kerülnek Kufstein vár börtönébe. S az elnyomatás éveiben, 1855/56-ban indul meg — a majdnem száz esztendeig megjelenő — diáklap, a *Bimbófűzér*, amely a diákság magyar nyelvű tudományos és szépirodalmi munkáit adja közre, e sötét időben az őszinte hazaszeretet szellemét tartva ébren. De ezután más témák is sorra kerülnek a Bimbófűzér lapjain: 1874-ben például az egyik diák DARWINRÓL értekezik, 1900-ban egy másik a kivándorlás okait elemzi, 1918 őszén a népfordalmat köszönti egy diáktanulmány. S 1919. február 23-án ADX-emlékünnepelet tart az irodalomtanár . . .

A tallózást befejezve nem mulaszthatom el megjegyezni: jóleső öröm a neveléstörténész számára az évkönyv jól összeválogatott képanyaga. Tisztán olvasható fakszimilében itt van a most fellelt Mária Terézia-féle alapítólevél teljes szövege, ezután iratok, levelek, érdemsorozatok, bizonyítványok, s további képek az iskola múltjából és jelenéből.

Értékes forrásmunka tehát a neveléstörténet hazai kutatók számára a szombathelyi gimnázium tanárainak ez a közös munkával készült kötete. De emellett bizonyára ösztönző is a közeli és távolabbi jövőben ugyancsak évfordulókat ünneplő hazai iskolák számára: *így* érdemes iskola-történetet írni, így érdemes felhasználni az ilyen ünnepi alkalmak tanárt és diákot egyaránt serkentő hatásait éppen úgy, mint az ilyen alkalmakkor bővebben rendelkezésre álló anyagi lehetőségeket.

És amiatt is érdemes ilyen kitűnő iskolatörténetet összeállítani, amiről KÖVÁRI Ferenc tanulmányának utolsó sorai szólnak: „Az iskola nemcsak azokból áll, akik most tanultak és tanítanak. Az iskolát azok is alkotják, akik korábban ott tanultak és tanítottak. S azok is az iskolához tartoznak, akik majd ezután tanulnak és tanítanak ott. Összefügg múlt, jelen, jövő. Titkos lánc fű össze bennünket, jelenkori, valaha volt és jövőendő diákokat és tanárokat.”

MÉSZÁROS ISTVÁN

WOLFGANG BÄURLE: THEORIE DER ELNTERNBILDUNG

A szülők nevelésének elmélete.

Weinheim—Berlin—Basel, 1971. Verlag Julius Beltz. *Socialpädagogische Reihe*
Band 4. 261 o.

Azzal a szociálpedagógiai sorozattal, amelynek negyedik köteteként e mű napvilágot látott, a kiadóknak az a szándékuk, hogy szisztematikusan feltárják az alapvető szociálpedagógiai kérdéseket, s egyben gyakorlati útmutatásokkal, modellekkel segítsék gyakorlati munkájukban az óvónőket, a különböző otthonok nevelőit, az ifjúságvédelem dolgozóit stb., akik szinte naponta kerülhetnek olyan új szituációkba, amelyekre nincs pedagógiai precedens.

E kötet szerzője a szülők nevelését illetően a bevezetésben tekintélyes pedagógusok véleményét idézi, mely szerint a nevelés kardinális problémája napjainkban: hogyan tudunk a szülőknek segíteni, hogy a nevelésben jártasabbak legyenek, továbbá, hogy a *szülők nevelése éppen olyan fontos, mint a gyermeknevelés*. Hogy e probléma nemzetközi síkon is az érdeklődés homlokterében áll, azt az UNESCO-nak e tárgyban tartott 1955. évi hamburgi értekezletével, valamint az 1958. évi Ifjúságvédelmi Világkongresszussal bizonyítja, ez utóbbi fő témája a következő volt: „A szülők és a nevelés. A szülők segítése a nevelésben és előkészítésük nevelői feladatokra”.

A következő fejezetben felhívja az érdekelt olvasók figyelmét néhány ismert neveléstudományi szakembernek e kérdésben elfoglalt álláspontjára (pl. Theodor WILHELM, Hans-Hermann GROOTHOFF, Klaus MOLLENAUER stb.) és azt három tézisben foglalja össze.

1. A jelenkor családja új nevelési problémák előtt áll.